

ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ

DOI 10.26565/2225-7756-2025-78-09

UDC 159.96

О. В. МИЛОСЛАВСЬКА (Милославська Олена Володимирівна)

кандидат психологічних наук, доцентка

ЗВО кафедри прикладної психології

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,

майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна

E-mail: evmyloslavska@karazin.ua<https://orcid.org/0000-0003-0351-8182>

О. В. ГУЛЯЄВА (Гуляєва Олена Володимирівна)

кандидат психологічних наук, доцентка

ЗВО кафедри прикладної психології,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,

майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна

E-mail: elenagulyaeva@karazin.ua<https://orcid.org/0000-0001-6134-3726>

С. О. БОГДАНОВСЬКИЙ (Богдановський Сергій Олегович)

аспірант кафедри прикладної психології, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,

майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна

E-mail: bohdanovskiy@karazin.ua<https://orcid.org/0009-0001-6341-6279>

МЕДІАТОРНА РОЛЬ РИС ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ КОЛЕКТИВНОЮ ТРАВМОЮ ТА ПОСТТРАВМАТИЧНИМ ЗРОСТАННЯМ

Статтю присвячено визначенню медіаторної ролі рис емоційного інтелекту у взаємозв'язку між колективною травмою та посттравматичним зростанням. Метою статті є визначення медіаторної ролі рис емоційного інтелекту у взаємозв'язку між колективною травмою та посттравматичним зростанням. В якості психодіагностичного інструментарію була розроблена авторська анкета, що складається з двох шкал. Перша шкала демонструє вплив історичної травми, досвіду попередніх поколінь; друга шкала відображає вплив колективної травми, а саме війни, на особистість. Також були використані методики «Опитувальник посттравматичного зростання» (Р. Тадеші, Л. Калхаун) та «Риси емоційного інтелекту» (К. Петрілес). В якості математико-статистичних методів було використано коефіцієнт рангової кореляції Спірмена та медіаторний аналіз. Отримані результати свідчать про те, що зниження рівня соціальних навичок, характерне для осіб з досвідом участі у воєнних подіях, може виступати значущим бар'єром на шляху до розвитку так званої «сили особистості» – важливого компонента посттравматичного зростання. Виявлена тенденція до медіаторної ролі соціальності, як риси емоційного інтелекту, в зв'язку між травматичним досвідом і компонентом посттравматичного зростання свідчить про те, що соціальні ресурси (зокрема, навички ефективної взаємодії, емоційної експресії та асертивної поведінки) відіграють важливу функцію у процесі подолання наслідків травматизації.

Ключові слова: емоційний інтелект, колективна травма, посттравматичне зростання, травматичний досвід, подолання наслідків колективних травм

Постановка проблеми. Колективні травми є вагомим складовою історичного наративу кожної етнонаціональної спільноти. Травматичні події виступають значущими детермінантами соціальної динаміки, інкорпоруючись у глибинні смислові структури буття спільноти. Залежно від домінуючої стратегії подолання колективної травми, спостерігаються дивергентні вектори соціальної динаміки, що проявляються у спектрі від конструктивних адаптивних процесів до деструктивних соціальних феноменів. Зокрема, зазначені тенденції знаходять своє відображення в характері міжгрупової

взаємодії, яка може набувати як агресивних, конфронтаційних форм, так і миролюбних, кооперативних моделей, що реалізуються через активні або пасивні модули соціальної поведінки.

В українському науковому дискурсі інтерес до проблематики колективних травм почав артикулюватися в період становлення незалежності України. Однак, значна інтенсифікація дослідницької уваги до цієї теми спостерігається після початку російсько-української війни у 2014 році, яка стала потужним каталізатором для вивчення психологічних та соціальних наслідків масштабних травматичних подій на українське

Як цитувати: Милославська, О., Гуляєва, О., Богдановський, С. (2025). Медіаторна роль рис емоційного інтелекту у взаємозв'язку між колективною травмою та посттравматичним зростанням. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Психологія»*, (78), 60-66. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2025-78-09>

In cites: Myloslavska, O., Huliaeva, O., Bohdanovskiy, S. (2025). The Mediating Role of Emotional Intelligence Traits in the Relationship between Collective Trauma and Posttraumatic Growth. *Visnyk of V.N. Karazhin Kharkiv National University. Series Psychology*, 78, 60-66. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2025-78-09> (in Ukrainian)

© Милославська, О., Гуляєва, О., Богдановський, С. 2025; CC BY 4.0 license

суспільство. Триваюча повномасштабна агресія Російської Федерації, що розпочалася у 2022 році ще більше актуалізує та поглиблює науковий інтерес до вивчення колективних травм, їхнього впливу на різні аспекти життя українського суспільства.

Проблема переживання війни, як травматичного досвіду, є вкрай актуальною та носить міждисциплінарний характер. Дослідження закономірностей трансляції та динаміки розвитку колективних травм, механізмів їхньої передачі між поколіннями, а також особливостей процесів зцілення є важливим не лише для розробки ефективних стратегій допомоги окремим особам та спільнотам в опрацюванні травматичного досвіду, але й для впровадження превентивних заходів, спрямованих на запобігання виникненню колективних травм у майбутньому. Існує широкий спектр досліджень щодо колективних травм та посттравматичного зростання. При цьому, зв'язок цих понять з феноменом емоційного інтелекту залишається невизначеним. Таким чином, медіаторна роль емоційного інтелекту у взаємозв'язку між колективною травмою та посттравматичним зростанням є недостатньо дослідженою в психологічній науці. Це обумовлює актуальність теми, яка обрана для дослідження, особливо в наш час, коли український народ переживає одну з найтяжчих у своїй історії травм - травму війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Фундаментальною характеристикою будь-якої травми є деструкція певних структур або їхня модифікація, що призводить до неможливості їхнього миттєвого відновлення після завершення дії травмуючого фактора. Для цього необхідні додаткові репаративні процеси, які не є складовою нормального, нетравматичного онтогенезу чи функціонування системи. Отже, категорією травми ми визначаємо виключно ті структурні або функціональні зміни, які виходять за межі передбачуваної траєкторії нормативного розвитку (Hornostai, 2023).

Травма може бути концептуалізована як специфічна конфігурація досвіду (або історичного наративу), що відрізняється від "нормативного" досвіду надмірною емоційною інтенсивністю. У контексті колективних травм, ця інтенсивність переважно забарвлена негативними колективними переживаннями, які потребують адекватних форм експресії та опрацювання, проте часто не знаходять таких. Важливо зазначити, що досвід травми тісно пов'язаний з історичною пам'яттю, яка в окремих випадках може бути практично повністю сформована на основі травматичного досвіду, що становить значну проблему для функціонування та розвитку відповідної соціальної групи (Hornostai, 2023).

Колективна травма являє собою специфічний вид психічної травматизації, що виникає у великій соціальній групі (або її репрезентативній частині) внаслідок екстремальної події, яка значно перевищує межі звичайного функціонування цієї групи. До таких подій можуть належати соціальні потрясіння, техногенні або екологічні катастрофи, а також злочинні дії політичних чи інших соціальних суб'єктів, що спричиняють тяжкі та масштабні наслідки. Важливо підкреслити, що колективна травма не є просто сумою індивідуальних

травматичних переживань, що охоплюють велику кількість осіб; вона є складним системним феноменом, який якісно трансформує групу як цілісну одиницю, змінюючи її внутрішню природу та функціональні характеристики. Зміни в соціальній динаміці виступають своєрідним індикатором колективної травматизації. Вперше концептуалізація колективної травми в науковому дискурсі зустрічається у фундаментальній праці К. Еріксона, де автор аналізував психологічні наслідки катастрофічного прориву дамби на річці Баффало-Крік у Західній Вірджинії (США) у 1972 році. Ця трагедія призвела до загибелі значної кількості людей (125 осіб) та масштабних руйнувань інфраструктури. К. Еріксон у своєму дослідженні наголошував на тому, що травма проявлялася не лише в індивідуальних психологічних розладах, але й у втраті членами громади почуття спільності, соціальної згуртованості та емоційної прив'язаності до свого місця проживання (Stark, Erikson, 1978).

Ключовою диференційною ознакою колективної травми є не кількісний показник осіб, які безпосередньо зазнали травматичного впливу, а її здатність поширюватися за межі безпосередніх учасників травматичних подій. Цей феномен охоплює осіб, які прямо не були залучені до травмуючої ситуації, включаючи тих, кого особисто не торкнулася трагедія, і в окремих випадках може сягати масштабів усього суспільства. Іншими словами, просторова локалізація колективної травми є необмеженою. Ще однією характерною особливістю колективної травми є її розтягнутість у часі. Травматичний вплив не обмежується безпосередньо моментом травмуючої події, а фіксується в історичній пам'яті колективу, набуваючи стійкого характеру та часто проходячи через декілька поколінь (Hornostai, 2023).

Необхідно підкреслити особливу значущість соціально-психологічних факторів у процесах генезису колективних травм та їхньої детермінації тяжкості, ігнорування яких є неприпустимим. Фундаментальна соціальна природа людини проявляється значно глибше та інтенсивніше, ніж це часто усвідомлюється. Аргументація на користь соціальних теорій травми представлена у колективній монографії під редакцією А. Гамбургера та його співавторів, де обґрунтовується валідність концепції «соціальної травми». Ця концепція підкреслює визначальну роль соціальних структур, процесів та відносин у формуванні, переживанні та подоланні травматичного досвіду на колективному рівні (Hamburger, 2021).

П. Горностай у своїй монографії вказує, що тяжкість колективної травматизації може бути концептуалізована через призму чотирьох ключових принципів, які визначають інтенсивність та глибину її впливу на соціальні групи:

1. Принцип значущості: інтенсивність колективної травми прямо пропорційна значущості події, яка її спричинила. Ця значущість визначається низкою факторів, включаючи масштаб трагедії, загальну кількість загиблих та постраждалих, ступінь страждань жертв, а також соціальну значущість загиблої особи. Дія цього принципу може бути значно підсилена механізмами інформаційного зараження, коли емоційне

та когнітивне сприйняття події поширюється в суспільстві.

2. Принцип справедливості: інтенсивність травматизації оцінюється за шкалою "справедливість – несправедливість". Чим вищий рівень сприйняття несправедливості, пов'язаної з травматичною подією, чим вищий ступінь невинності жертв і, навпаки, чим нижчий рівень покарання або вищий рівень безкарності агресора, тим сильнішим буде травматичний вплив на колективну свідомість. Відчуття порушеної справедливості може призводити до глибокого обурення, гніву та почуття безсилля, посилюючи травматичні переживання.

3. Принцип активності: інтенсивність травматизації обернено пропорційна рівню активності жертви та її можливості протистояти травмуючій силі (суб'єкту). Чим більш пасивною є жертва та чим меншою є її здатність чинити опір травматичному впливу, тим більш сильним є травмування. Вимушена пасивність та обмеженість у можливостях самозахисту роблять травму, спричинену діями агресора, особливо глибокою. Водночас, будь-які форми активності сприяють зменшенню травматичного впливу. Наприклад, масова активізація волонтерського руху, надання допомоги армії та іншим постраждалим, а також підтримка функціонування країни в надскладних умовах є потужними засобами для кращого переживання травми війни та збереження ментального здоров'я нації.

4. Принцип переживання: травматичним чинником є обмеження або повна неможливість колективного переживання трагічних подій. Блокування або заборона вільного вираження емоцій та почуттів, замовчування травматичних подій, а також встановлення суспільного табу на певні прояви емоційної реакції можуть значно посилювати колективну травму. У процесі переживання колективної травми всі емоції та почуття є важливими та доцільними. Їхня різноманітність є природною реакцією на ненормальні обставини. Важливою є не лише експресія горя, смутку та плачу, але й прояви емоцій протилежного спектру, таких як гумор та сміх (Hornostai, 2023).

Проблематика колективних травм є широкою міждисциплінарною галуззю, що включає значний обсяг теоретичних, експериментальних та прикладно орієнтованих досліджень, які базуються на розвинутому категоріально-понятійному апараті. Центральним конструктом цієї галузі виступає поняття колективної травми, що розглядається як складний системний соціальний феномен, який потребує комплексного застосування соціально-психологічних, психотерапевтичних, юридичних та інших інтервенційних стратегій. Колективна травма характеризується високим ступенем складності та тяжкості своїх проявів і довготривалих наслідків, а також множинністю факторів та супутніх психологічних реалій, що перебувають у тісному взаємозв'язку з нею.

На сучасному етапі розвитку психологічної науки спостерігається значне зростання кількості наукових досліджень, присвячених вивченню феномену емоційного інтелекту як серед зарубіжних, так і серед вітчизняних науковців. Дослідники зосереджують свою увагу на розкритті різноманітних психологічних

особливостей прояву емоційного інтелекту в різних контекстах. Кожен з авторів пропонує власне концептуальне розуміння емоційного інтелекту, його структурної організації та методологічних підходів до його дослідження.

Зокрема, К. Петрідес та Е. Фернхем запропонували дихотомічне розуміння емоційного інтелекту, розглядаючи його як рису особистості та як когнітивну здібність до опрацювання емоційної інформації. Їхня концепція базується на конструкції «емоційної самоефективності», яка визначається як суб'єктивна впевненість індивіда у власній здатності проявляти емпатію, асертивність, соціальний та внутрішньо-особистісний інтелект, а також у володінні емоційним інтелектом як когнітивною здібністю. На думку дослідників, емоційний інтелект, розглянутий як стійка риса особистості, тісно пов'язаний з оцінкою послідовності та передбачуваності поведінки індивіда в різноманітних ситуаційних контекстах. У зв'язку з цим, для його діагностики найбільш адекватним інструментарієм є стандартизовані опитувальники, що дозволяють оцінити самосприйняття індивідом власних емоційних характеристик. Натомість, емоційний інтелект, як когнітивна здібність, відноситься до традиційної парадигми психології інтелекту. Відповідно, для його вимірювання найбільш оптимальними є завдання, за своєю структурою подібні до завдань, що використовуються в тестах інтелекту, які спрямовані на оцінку фактичних навичок обробки емоційної інформації (Stark, Erikson, 1978).

Тривала війна на території України являє собою потужний психотравмуючий фактор, що охоплює всі соціальні верстви населення держави. У зв'язку з цим, актуалізується проблема ресоціалізації особистості, яка пережила травматичний досвід, а також виявлення ресурсів, що можуть сприяти процесу посттравматичного зростання та відновлення психологічної стійкості.

Феномен посттравматичного зростання особистості набув значної актуальності в сучасній психологічній науці, про що свідчить його провідне місце за кількістю щорічних наукових досліджень та академічних публікацій.

Посттравматичне зростання (ПТЗ) у науковому дискурсі розглядається як процес переживання позитивних трансформацій, що відбуваються в особистості внаслідок зіткнення з екстремальними життєвими кризами, серйозними психотравмуючими ситуаціями та подіями. Феномен ПТЗ радикально переосмислює традиційні уявлення про наслідки травматичного досвіду, демонструючи, що травма не є неминучим детермінантом дисфункціональності життєдіяльності індивіда (Kharytonova, 2023).

Початкові наукові дослідження, що фокусувалися на вивченні проявів посттравматичного зростання серед військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, почали з'являтися на початку 1990-х років. У цьому контексті особливої уваги заслуговують праці відомого американського психолога та соціолога Г. Елдера. Він одним з перших звернув увагу на поширену в той час тенденцію ігнорування потенційних позитивних наслідків травматичного досвіду, отриманого

військовослужбовцями під час виконання бойових завдань. На думку Г. Елдера, таке однобічне сприйняття не дозволяло відповісти на важливе наукове питання: «Чи наявні у чоловіків, які демонструють симптоми посттравматичного стресового розладу, адаптаційні якості, що є прямим наслідком їхнього бойового досвіду?». Вчений висловлював глибоке переконання в тому, що екстремальні умови війни здатні спричиняти як негативні психологічні наслідки, так і позитивні трансформації в однієї й тієї ж особистості (Osodlo, Zubovskiy, 2017).

Як було зазначено, незважаючи на широкий спектр досліджень щодо колективних травм та посттравматичного зростання, зв'язок цих понять з феноменом емоційного інтелекту залишається невизначеним. Саме тому, з нашої точки зору, медіаторна роль емоційного інтелекту у взаємозв'язку між колективною травмою та посттравматичним зростанням є недостатньо дослідженою.

Метою статті є визначення медіаторної ролі рис емоційного інтелекту у взаємозв'язку між колективною травмою та посттравматичним зростанням.

Було висунуто наступні гіпотези:

Гіпотеза 1.1. Існує позитивний взаємозв'язок колективної травми із показниками посттравматичного зростання

Гіпотеза 1.2. Існує негативний взаємозв'язок колективної травми із рисами емоційного інтелекту.

Гіпотеза 2. Взаємозв'язок між колективною травмою та посттравматичним зростанням опосередковується емоційним інтелектом.

Характеристика вибірки. У дослідженні взяли участь 56 осіб, з них 4 (7,1%) чоловіки і 52 (92,9%) жінок віком від 18 до 60 років, які знаходяться на території України (75%), або які отримали тимчасовий прихисток за кордоном (25%).

Процедура та методики дослідження. Заповнення методик відбувалось онлайн за допомогою сервісу Google Forms. Перший блок питань стосувався

соціально-демографічних характеристик вибірки (стать, вік, місце проживання).

У другому блоці була представлена авторська анкета з 11 запитань, що спрямовані на дослідження історичної травми (питання 1-4) та колективної травми (питання 5-11): 1. Чи є у вашій родині родичі, які пережили: Голодомор та/або Другу світову війну? 2. Якщо є – хто саме? 3. Чи ділилися ці родичі спогадами? 4. Якими були ці спогади? 5. Чи часто ви повертаєтесь до спогадів про 24.02.2022? 6. Які саме спогади впливають на ваше теперішнє життя? 7. Як ці спогади впливають на вас зараз? 8. Оцініть рівень впливу цих спогадів на ваш емоційний стан. 9. Оцініть рівень впливу цих спогадів на ваше життя загалом. 10. Чи плануєте ви ділитися власними спогадами про війну зі своїми дітьми чи онуками? 11. Чому саме так, або чому ні?

Як було зазначено, на основі цих запитань нами було сформовано дві шкали. Перша шкала демонструє вплив історичної травми, досвіду попередніх поколінь; друга шкала відображає вплив колективної травми, а саме війни, на особистість.

Третій блок включав у себе «Опитувальник посттравматичного зростання» (Р. Тадені, Л. Калхаун). Завершальним був четвертий блок із методикою «Риси емоційного інтелекту» (К. Петрідес).

Методи статистичної обробки. З метою виявлення зв'язків між досліджуваними феноменами було використано коефіцієнт рангової кореляції Спірмена. Для аналізу зв'язків між досліджуваними феноменами було використано медіаторний аналіз. Кореляційний аналіз проводився за допомогою програми Statistica. Медіаторний аналіз здійснювався в статистичному програмному середовищі R.

Результати емпіричного дослідження. Для визначення зв'язків між впливом травматичних подій та посттравматичним зростанням і емоційним інтелектом було використано коефіцієнт рангової кореляції Спірмена. Результати кореляційного аналізу представлені у таблиці 1.

Таблиця 1. Зв'язок історичної та колективної пам'яті з рисами емоційного інтелекту та посттравматичним зростанням/ The relationship between historical and collective memory and emotional intelligence traits and post-traumatic growth

	Посттравматичне зростання	Емоційний інтелект	
	Духовне зростання	Емоційність	Соціальність
Історична пам'ять	0,059	0,026	-0,048
Колективна травма	0,286*	-0,332*	-0,358**

Примітка: * - $p \leq 0,05$, ** - $p \leq 0,01$

Методика К. Петрідеса складається з чотирьох шкал: «Емоційність», «Соціальність», «Самоконтроль» та «Благополуччя». В дослідженні встановлені від'ємні кореляційні зв'язки між колективною травмою та рисою емоційного інтелекту «Емоційність», яка розглядається як здатність бути в контакт з собою і з почуттями інших людей, та як вміння використовувати ці якості для розвитку близьких стосунків. А також із рисою емоційного інтелекту «Соціальність», що реалізується саме в соціальних взаєминах і соціальному впливі і відбиває управління емоціями, асертивність і соціальні навички.

Таким чином, за даними дослідження на значущому рівні додатно корелюють: шкала «Колективна травма» та

компонент посттравматичного зростання: «Духовне зростання» ($r = 0,286$, $p \leq 0,05$). На значущому рівні від'ємно корелюють: шкала «Власний досвід війни» та компоненти емоційного інтелекту: «Емоційність» ($r = -0,332$, $p \leq 0,05$) та «Соціальність» ($r = -0,358$, $p \leq 0,01$).

Отримані кореляційні зв'язки вказують на те, що із актуалізацією впливу колективної травми на людину більш активно відбувається процес переосмислення нею свого життя, пошуку нових духовних істин, поглиблення своєї віри (якщо вона була), а також розвивається глибше розуміння мети свого існування. При цьому знижується чутливість до власних емоцій та емоцій інших, що ускладнює прояв емпатії та створення соціальних зв'язків.

Отримані дані узгоджуються з результатами дослідження О. Баніт, в якому емпірично встановлено, що феномен посттравматичного зростання не обмежується лише позитивними трансформаціями у світогляді та переоцінці особистих пріоритетів. Не менш значущими аспектами цього процесу є розвиток здатності до формування міжособистісних стосунків, що характеризуються взаємною підтримкою, а також відновлення внутрішнього емоційного балансу та здатності до емоційної саморегуляції після пережитого травматичного досвіду. Таким чином, посттравматичне

зростання охоплює не лише когнітивні та ціннісні зміни, але й важливі соціально-емоційні аспекти функціонування особистості (Banit, 2023).

З метою дослідження ролі емоційного інтелекту, як посередника у зв'язку між колективною травмою та силою особистості, було здійснено медіаторний аналіз.

Отримані дані, що графічно представлені на рисунку 1, демонструють медіаторну модель зв'язку колективної травми із «соціальністю», як рисою емоційного інтелекту та «силою особистості», як компонентом посттравматичного зростання.

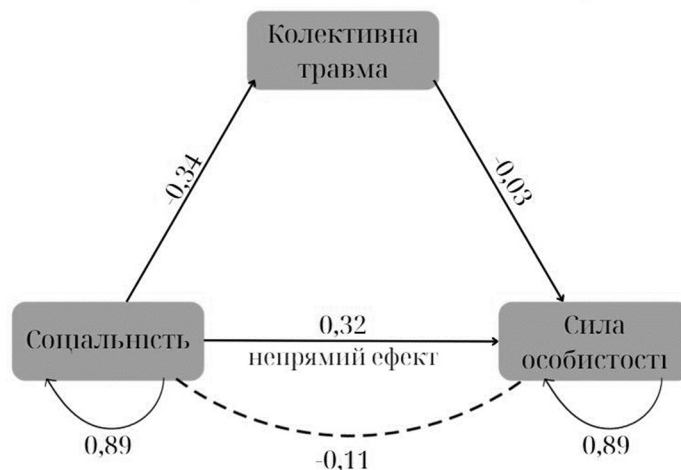

Рисунок 1. Медіаторна модель / Mediator model

Модель продемонструвала високі показники відповідності: CFI = 1.000, TLI = 1.000, RMSEA = 0.000, SRMR = 0.000.

Результати аналізу показали, що колективна травма статистично значущо обумовлювала зниження рівня соціальності ($\beta = -0.546$, $SE = 0.233$, $p = .019$), а соціальність, своєю чергою, позитивно впливала на формування «Сили особистості» (посттравматичного зростання) ($\beta = 0.201$, $SE = 0.099$, $p = .041$). Прямий вплив «колективної травми» на «силу особистості» виявився статистично незначущим ($\beta = -0.027$, $SE = 0.197$, $p = .893$). Непрямий ефект колективної травми на силу особистості через соціальність був негативним, однак не досяг рівня статистичної значущості ($\beta = -0.110$, $SE = 0.073$, $p = .134$).

Таким чином, соціальність може виступати потенційним посередником у цьому взаємозв'язку, проте отримані дані не дозволяють стверджувати про наявність підтвердженого медіаторного ефекту, що може бути пояснено недостатньою кількістю досліджуваних.

Отримані результати медіаторного аналізу свідчать про потенційну роль соціальності як посередника у взаємозв'язку між колективною травмою та силою особистості. Модель показала відмінні показники відповідності (CFI = 1.000, TLI = 1.000, RMSEA = 0.000, SRMR = 0.000), що дозволяє з довірою інтерпретувати взаємозв'язки між змінними.

Було встановлено, що колективна травма статистично значущо знижує рівень соціальності ($\beta = -0.546$, $SE = 0.233$, $p = 0.019$). У свою чергу, соціальність позитивно впливає на розвиток компонента посттравматичного зростання – сили особистості ($\beta = 0.201$, $SE = 0.099$, $p = .041$). Прямий вплив колективної

травми на силу особистості був незначущим ($\beta = -0.027$, $SE = 0.197$, $p = 0.893$), а непрямий ефект через соціальність, хоча й набув негативного напрямку, також не досяг статистичної значущості ($\beta = -0.110$, $SE = 0.073$, $p = 0.134$). Це може свідчити про наявність тенденції до посередницької ролі соціальності, яка потребує подальшого вивчення в ширших вибірках.

Подібні закономірності описані й в інших дослідженнях. Зокрема, Р. Тадеші та Л. Калхаун (2004) зазначають, що соціальна підтримка та соціальні зв'язки є визначальними факторами посттравматичного зростання. Навпроти, ізоляція, тривожність у соціальних взаємодіях та дефіцит довіри можуть ускладнювати інтеграцію травматичного досвіду в особистісний розвиток. Дж. Нап'єр та Дж. Йост (2008) описують, як макросоціальні потрясіння, зокрема війна, впливають на довіру до соціального оточення та ефективність соціальної взаємодії.

Отримані результати свідчать про те, що зниження рівня соціальних навичок, характерне для осіб з досвідом участі у воєнних подіях, може виступати значущим бар'єром на шляху до розвитку так званої «сили особистості» – важливого компонента посттравматичного зростання. Виявлена тенденція до посередницької ролі соціальності у зв'язку між травматичним досвідом і компонентом посттравматичного зростання свідчить про те, що соціальні ресурси (зокрема, навички ефективної взаємодії, емоційної експресії та асертивної поведінки) відіграють важливу функцію у процесі подолання наслідків травматизації.

Отримані в дослідженні дані дозволяють стверджувати:

- гіпотеза 1.1. Існує позитивний взаємозв'язок колективної травми із показниками посттравматичного зростання – повністю підтверджена.

- гіпотеза 1.2. Існує негативний взаємозв'язок колективної травми із рисами емоційного інтелекту – повністю підтверджена.

- гіпотеза 2. Взаємозв'язок між колективною травмою та посттравматичним зростанням опосередковується емоційним інтелектом – підтверджена частково. А саме – визначена потенційна роль соціальності, як риси емоційного інтелекту, яка виступає посередником у взаємозв'язку між колективною травмою та силою особистості.

Висновки. Фундаментальна мета процесів зцілення колективних травм полягає не лише у наданні допомоги тим, хто безпосередньо постраждав від колективної травматизації – жертвам, їхнім нащадкам, окремим індивідам та соціальним групам. Не менш важливим аспектом є профілактика майбутніх травмуючих подій, спрямована на запобігання деструктивній взаємодії в майбутньому. Ця друга складова є нездійсненною без впровадження системних заходів, спрямованих на оздоровлення суспільства як глобальної соціальної одиниці. Наразі наші уявлення про можливість впливу на хід історії та усунення передумов деструктивного розвитку подій залишаються на рівні гіпотез та сподівань, потребуючи подальшого наукового обґрунтування та практичної верифікації.

Із урахуванням цього, вважаємо доцільним включення модулів розвитку соціальної компетентності, тренінгів емоційної регуляції та навичок асертивності в комплексні програми психологічної підтримки та реабілітації військовослужбовців, ветеранів, а також цивільного населення, що постраждало внаслідок війни. Зокрема, такі програми мають бути спрямовані не лише на зменшення симптомів посттравматичного стресу, а й на створення умов для активного психологічного зростання за рахунок відновлення та зміцнення соціальної взаємодії як ресурсу особистісної стійкості.

У сфері практичної психології, спрямованої на подолання наслідків колективних травм, можна запропонувати два основних стратегічних напрями інтервенції.

1. Індивідуальна психотерапевтична робота з особами, які безпосередньо зазнали впливу колективної травматизації. Цей напрям передбачає надання індивідуалізованої психологічної допомоги тим, хто безпосередньо пережив травматичні події, з метою опрацювання травматичного досвіду, зменшення психологічного дистресу та сприяння відновленню їхнього психоемоційного стану.

2. Комплексна індивідуальна та групова психологічна допомога особам, які постраждали від вторинних

наслідків колективних травм, зумовлених "груповими ефектами". Цей напрям може бути спрямований на роботу з жертвами вторинної травматизації, включаючи учасників подій, їхнє найближче соціальне оточення (родичів, друзів), свідків травматичних подій, а також нащадків постраждалих груп. Метою цієї роботи є подолання психологічних наслідків травматичного досвіду, що передається через міжособистісні стосунки та групову динаміку, а також сприяння їхній психологічній адаптації та відновленню.

Перспективи подальших досліджень зазначеної проблематики може стати уточнення та розширення поглядів на взаємозв'язок між емоційним інтелектом та посттравматичним зростанням на більшій кількості досліджуваних. Також перспективним ми вважаємо визначення медіаторної ролі емоційного інтелекту у зв'язку між життєздатністю та посттравматичним зростанням на вибірці ветеранів і волонтерів.

Список використаних джерел

- Баніт О. В. Посттравматичне зростання українців в умовах війни. *Освітня аналітика України*. 2023. №4 (25). С. 104-115. <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2023-4-104-115>
- Горностай П. П. Психологія колективних травм : монографія. Кропивницький: Імекс-ЛТД. 2023. 336 с. URL: https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/Gornostai_Collective_traumas.pdf
- Осьодло В. І., Зубовський Д. С. Посттравматичне зростання особистості учасників бойових дій: сучасний стан та перспективи. *Український психологічний журнал*. 2017. №1(3). С. 63-79. URL: <http://upj.com.ua/indexa.php?page=articlesixnttlk>
- Харитоновна Н. В. Посттравматичне зростання, як основа психологічного супроводу ветеранів російсько-української війни: огляд досліджень. *Психологічні траєкторії*. 2023. № 1. С. 167-189. <https://doi.org/10.31891/PT-2023-1-17>
- Hamburger A. Social Trauma: A Bridging Concept. *Social Trauma – An Interdisciplinary Textbook* / Eds. A. Hamburger, C. Hancheva, V. D. Volkan. Springer, Cham, 2021. P. 3-15. https://doi.org/10.1007/978-3-030-47817-9_1
- Napier J. L., Jost J. T. The “antidemocratic personality” revisited: A cross-national investigation of working-class authoritarianism. *Journal of Social Issues*. 2008. Vol. 64. №3. P. 595–617. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2008.00579.x>
- Petrides K. V., Furnham A. Trait emotional intelligence: Psychometric investigation with references to established trait taxonomies. *European Journal of Personality*. 2001. Vol. 15, № 6. P. 425–448. <https://doi.org/10.1002/per.416>
- Stark E., Erikson K. T. Everything in Its Path. Destruction of Community in the Buffalo Creek Flood. *Contemporary Sociology*. 1978. Vol. 7, № 4. P. 421-423. <https://doi.org/10.2307/2064327>
- Tedeschi R. G., Calhoun L. G. Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry*. 2004. №15(1). P. 1–18. https://doi.org/10.1207/s15327965pli1501_01

O. MYLOSLAVSKA (Myloslavsk Olena)

PhD in Psychology, Associate Professor of the Department of Applied Psychology,

V. N. Karaz'in Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine

E-mail: emyloslavska@karaz'in.ua

<https://orcid.org/0000-0003-0351-8182>

O. HULIAIEVA (Huliaieva Olena)

PhD in Psychology, Associate Professor of the Department of Applied Psychology,

V. N. Karaz'in Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine

E-mail: elenagulyaeva@karaz'in.ua

<https://orcid.org/0000-0001-6134-3726>

S. BOHDANOVSKIY (Bohdanovskyi Sergey)
 Master of Psychology,
 V. N. Karazhin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine
 E-mail: bohdanovskyi@karazhin.ua
<https://orcid.org/0009-0001-6341-6279>

THE MEDIATING ROLE OF EMOTIONAL INTELLIGENCE TRAITS IN THE RELATIONSHIP BETWEEN COLLECTIVE TRAUMA AND POSTTRAUMATIC GROWTH

The article is devoted to determining the mediating role of emotional intelligence traits in the relationship between collective trauma and posttraumatic growth. The purpose of the article is to determine the mediating role of emotional intelligence traits in the relationship between collective trauma and posttraumatic growth. The author's questionnaire consisting of two scales was developed as a psychodiagnostic tool. The first scale demonstrates the impact of historical trauma, the experience of previous generations; the second scale reflects the impact of collective trauma, namely war, on the individual. The Posttraumatic Growth Inventory (R. Tadeshi, L. Calhoun) and the Traits of Emotional Intelligence (K. Petrides) were also used. Spearman's rank correlation coefficient and mediator analysis were used as mathematical and statistical methods. The results obtained indicate that the decrease in the level of social skills characteristic of people with experience of participation in military events can act as a significant barrier to the development of the so-called "personality strength" - an important component of post-traumatic growth. The identified tendency to the mediating role of sociality as a trait of emotional intelligence in the relationship between traumatic experience and the posttraumatic growth component indicates that social resources (in particular, skills of effective interaction, emotional expression and assertive behavior) play an important function in the process of overcoming the consequences of traumatization.

Keywords: *emotional intelligence, collective trauma, post-traumatic growth, traumatic experience, overcoming the consequences of collective trauma*

References

- Banit, O. V. (2023). Post-traumatic growth of Ukrainians in wartime. *Educational analytics of Ukraine*, 4(25), 104-115. <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2023-4-104-115> [In Ukrainian].
- Hornostai, P. P. (2023). Psychology of collective traumas: monograph. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD. https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/Gornostai_Collective_traumas.pdf [In Ukrainian].
- Osodlo, V. I., & Zubovskyi, D. S. (2017). Post-traumatic personality growth of combatants: current state and prospects. *Ukrainian Psychological Journal*, 1(3), 63-79. <http://upj.com.ua/indexa.php?page=articlesixnttk> [In Ukrainian].
- Kharytonova, N. V. (2023). Post-traumatic personality growth of combatants: current state and prospects. *Ukrainian Psychological Journal*, 1, 167-189. <https://doi.org/10.31891/PT-2023-1-17> [In Ukrainian].
- Hamburger, A. (2021). Social Trauma: A Bridging Concept. In: Hamburger, A., Hancheva, C., Volkan, V.D. (eds) *Social Trauma – An Interdisciplinary Textbook*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-47817-9_1
- Napier, J. L., & Jost, J. T. (2008). The "antidemocratic personality" revisited: A cross-national investigation of working-class authoritarianism. *Journal of Social Issues*, 64(3), 595–617. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2008.00579.x>
- Petrides, K. V., & Furnham, A. (2001). Trait emotional intelligence: Psychometric investigation with references to established trait taxonomies. *European Journal of Personality*, 15(6), 425–448. <https://doi.org/10.1002/per.416>
- Stark, E., & Erikson, K. T. (1978). Everything in Its Path. Destruction of Community in the Buffalo Creek Flood. *Contemporary Sociology*, 7(4), 421-423. <https://doi.org/10.2307/2064327>
- Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry*, 1, 1-18. https://doi.org/10.1207/s15327965pli1501_01

Стаття надійшла до редакції 11.03.2025 (The article was received by the editors 11.03.2025)

Стаття рекомендована до друку 21.05.2025 (The article is recommended for printing 21.05.2025)